

Posudek disertační práce Františka Čajky
Problematika českocírkevněslovanské legendistiky:
Církevněslovanská legenda o svaté Anastázii
Praha 2010, strojepis 215 str. + přílohy

Z hlediska metody a koncepce zpracovávaného tématu vykazuje Čajkova disertace dvě složky: kratší kompletní přehled českocírkevněslovanského písemnictví jako celostní rámec pro vlastní mnohem rozsáhlejší jádro jeho práce, tj. edici a všestrannou analýzu církevněslovanské legendy o svaté Anastázii.

První část je založena na reprodukci a rozboru dosavadní literatury předmětu. Autor prokazuje její podrobnou znalost i kritickou schopnost posoudit argumentační sílu a průkaznost mnoha různorodých názorů na některé dílčí problémy této knižní kultury, dodnes jen více nebo méně pravděpodobné, i na její siluetu globální. Uvádí a věcně posuzuje i postoje alternativní, skeptické nebo odmítavé. I v této části své disertace přináší ne-li poznatky zcela nové, pak aspoň fundovanou podporu (nebo naopak oslabení) některých z dřívějších výkladových variant. Přispívá tak nezanedbatelným způsobem k upřesnění a k vědecké přijatelnosti obrazu církevněslovanského písemnictví v přemyslovských Čechách 9./10.-11. století v jeho jednotlivostech i v jeho celku. Oceňuji po této stránce zejména též jeho příspěvek k uznání kontinuity církevněslovanské písemné vzdělanosti české s velkomoravskou, o níž se v druhé polovině minulého století vedla v české vědě polemická diskuse. Autor teď do ní přinesl znalost vědecké veřejnosti dosud méně známé studie Vojtěcha Tkadlčíka o církevněprávních podmínkách slovanské liturgie na Velké Moravě i v přemyslovských Čechách. Zůstala totiž zprvu uložena v Tkadlčíkově pozůstalosti a Čajka jí užil napřed jako součásti své diplomové práce v r. 2001 a nyní ji znovu přetiskuje v přílohách ke své disertaci. Tkadlčíkova studie znamená nepochybně pro uznání posuzované kontinuity argumentační krok vskutku definitivně rozhodující.

Vlastní zpracování legendy o svaté Anastázii je uvedeno nastíněním její legendární tradice a kultu a přehledem příslušného latinského hagiografického cyklu. Následuje zevrubná a detailní církevněslovanská pasáž, namnoze novátorsky objevná a dokládající doktorandovo neúchylné a pracovně náročné úsilí vydávat se za poznáním pokud možno vždy ad fontes. Je zřejmé už z rukopisného doložení legendy. Kromě tří již dříve známých jejích ruskocírkevněslovanských opisů neušla autorovi nová edice srbskocírkevněslovanské kopie, kterou publikovala roku 2006 D. M. Atanasova, ale navíc získal doktorand sám další čtyři dosud neznámé a nevydané rukopisy zkoumané literární památky v moskevských archivech a zapracoval je do variant své edice. Ta je provedena moderně, způsobem zcela profesionálním. Otiskuje základní církevněslovanský text a to latinské znění, které je dosud ve vědě známé (i když zjevně nepředstavuje bezprostřední předlohu církevněslovanského překladu), dále ke každé stránce vydávaného textu vždy zevrubně varianty s dalšími poznámkami; odhadem tvoří tato složka trojnásobek (ne-li až čtyřnásobek) vlastního církevněslovanského textu. Této ediční technice se doktorand zjevně naučil jako pomocník Václava Konzala při vydání 2. svazku Řehořových *Besed na evangelium*.

Sama edice je uzavřena přehledně uspořádaným indexem verborum. V další kapitole, nazvané *Textologie*, pak se uvádějí a hodnotí textové shody a různosti v rukopisech legendy a je v ní vysloven přesvědčivý závěr, že všechny zachované rukopisy obsahují (i několikáté) opisy téhož textu výchozího, společného archetypu. Z následující jazykové charakteristiky legendy, zvláště pak její slovní zásoby, a z kulturně historických souvislostí jejího vzniku vyvozuje autor lingvisticky archaický ráz jejího textu a podporuje argumentaci ve prospěch

jejího západoslovanského, konkrétně nejspíš českého původu. Je třeba přitom pozitivně hodnotit, že si je bezpečně vědom toho, že se pohybuje na poli rekonstrukcí a možností, takže formuluje své závěry a nálezy opatrně a s potřebnou mírou hypotetičnosti. Neupadá však přitom do neurčité obojetnosti, nýbrž usiluje o zvážení veškeré argumentace, aby pak mohl poukázat na výkladovou variantu přesvědčivější a přijatelnější.

Jen ojediněle nevzal autor v úvahu všechny okolnosti uváděné jako možné v literatuře předmětu. Na str. 184 říká: "Fakt, že je Anast nesporným překladem z latiny, teoreticky omezuje místo vzniku překladu na prostor západoslovanský, resp. s malou pravděpodobností i na jihoslovanský (tj. bulharský)". Byl však vysloven i názor (A. Vaillantem a pak i B. Grabarovou) o znalosti a užívání latiny v prostoru „západně jihoslovanském“ (mj. v souvislosti s úvahou o genezi *Pseudoevangelia Nikodéma*). Připomenout hypotézu o latině na jihoslovanském teritoriu nejen v Bulharsku, ale i v prostoru západnějším, by podávalo úplnější pohled na stav názorů v slovanské filologii, aniž by tyto domněnky byl autor nucen přijmout; mohl by je zpochybnit nebo i výslovně odmítnout, jak to ostatně odůvodněně činí už v případě teritoria bulharského.

Čajkova monografie představuje vyzrálou badatelskou práci sepsanou s kritickou znalostí obsáhlé literatury předmětu a založenou na úplném textovém materiálu získaném namnoze zcela nově a z první ruky jako výsledek průzkumu v několika moskevských archivech. Navrhuji její přijetí jako disertace s hodnocením A a s tím, aby po její obhajobě byl autorovi udělen titul Ph.D. Doporučuji též, aby byla celá nebo v podstatném výtahu publikována.

V Brně dne 29. dubna 2010.

Prof. PhDr. Radoslav Večerka, DrSc.